

СПОРТ – ОҚУШЫ ТӘРТІБІ МЕН ОҚУ ЖЕТІСТІГІНІҢ ҚҰРАЛЫ: ІС- ӘРЕКЕТТЕГІ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕСІ

Елеукеев Жастилек Кадиргазыевич
e-mail: zhastlek_e@isa.nis.edu.kz
Сихымбаев Ринат Дауренович
e-mail: Sikhyimbayev_r@isa.nis.edu.kz

International Steppe School of Astana by NIS, Қазақстан, Астана

Аннотация. Бұл зерттеуде спорттық қызметке белсенді қатысу арқылы оқушылардың тәртібі мен академиялық үлгерімін жақсарту мәселесі қарастырылды. Action Research әдістемесін қолдана отырып, 6-8 сынып оқушыларының 15 адамдық фокус тобымен жұмыс жүргізілді. Зерттеу барысында оқушылармен спорттық іс-шараларға қатысу үшін академиялық үлгерім мен мінез-құлық дисциплинасын жақсарту туралы келісім жасалды. Нәтижесінде оқушылардың оқу мотивациясы артып, пәндік үлгерім көрсеткіштері жақсарды. Зерттеу спорттық қызметтің оқушылардың жеке дамуына кешенді әсерін көрсетті және білім беру мекемелерінде кеңінен қолданылуы мүмкін тиімді әдістеме ретінде дәлелденді.

Кіріспе

Халықаралық бакалавриат бағдарламасын жүзеге асыратын білім беру мекемесі ретінде оқушылардың ATL (Approaches to Learning) дағдыларын дамытуға басымдық береді. Алайда, соңғы жылдары 6-8 сынып оқушыларының арасында академиялық мотивацияның төмендігі, сабақ дисциплинасының нашарлауы және жалпы оқу үдерісіне деген қызығушылықтың азаюы байқалды.

Осы мәселені шешу мақсатында мектеп әкімшілігімен келісе отырып, спорттық қызметті тәрбиелеу құралы ретінде пайдалану туралы шешім қабылданды. Дене шынықтыру пәнінің мұғалімдері және волейбол, футбол жаттықтырушысы ретінде, 15-20 жылдық тәжірибемізді осы зерттеуді жүргізуде негізге алдық.

Зерттеудің мақсаты спорттық қызметке белсенді қатысу арқылы оқушылардың тәртібі мен академиялық үлгерімін жақсартудың тиімді әдістемесін әзірлеу және оның нәтижелілігін бағалау болып табылады. Бұл мәселені шешу маңызды, өйткені спорт арқылы тәрбиелеу дәстүрлі педагогикалық тәсілдердің тиімділігін арттырып, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Action Research әдістері

Қатысушылар. Зерттеуге 6, 7 және 8 сыныптардың ұл оқушылары қатысты. Педагог ұйымдастырушылары мен мектеп психологымен бірлесіп жұмыс істей отырып, проблемалық мінез-құлық көрсететін және академиялық көрсеткіштері төмен 15 оқушыдан тұратын фокус тобын қалыптастырдық. Сондай-ақ барлық пән мұғалімдері (математика, қазақ тілі, тарих, бейнелеу өнері, дизайн, жаратылыстану ғылымдары, ағылшын тілі және басқалары), мектеп әкімшілігі мен ата-аналар да белсенді қатысу көрсетті.

Зерттеу кезеңдері. Action Research әдістемесіне сәйкес зерттеу төрт негізгі кезеңде жүзеге асырылды:

Анықтау кезеңі. Барлық пән мұғалімдерінен таңдалған 15 оқушыға қатысты толық мінездемелер алынды. Бұл мінездемелер академиялық үлгерім, мінез-құлық ерекшеліктері, сабақ дисциплинасы, сыныптастарымен қарым-қатынас және жалпы мотивация деңгейі туралы ақпаратты қамтыды.

Тарту кезеңі. Оқушылармен жеке және топтық сауалнама жүргізілді, олардың қызығушылықтары, спортқа деген көзқарасы және дамыту қажет аспектілер анықталды. Әрбір оқушының мықты жақтары мен әлеуетті мүмкіндіктері зерттелді.

Белсенді қатысу кезеңі. Оқушылардың анықталған мықты жақтарын ескере отырып, оларды әртүрлі спорттық сайыстарға, жарыстарға және мектептің спорттық іс-шараларына тарту жұмыстары басталды. Ата-аналар да мектептің спорттық және мәдени іс-шараларына белсенді қатысуға шақырылды.

Келісімшарт кезеңі. Әрбір оқушымен жеке келісім жасалды: спорттық іс-шараларға толыққанды қатысу үшін академиялық үлгерімді жақсарту және сабақ дисциплинасын сақтау міндеттемелері алынды.

Зерттеу құралдары. Деректерді жинау үшін келесі әдістер пайдаланылды: мұғалімдердің бақылау журналдары, жүйелі мінез-құлық бақылауы, оқушылармен жеке және топтық әңгімелер, ата-аналармен кеңесу сессиялары, тоқсандық академиялық есептер, спорттық жетістіктер мониторингі. Сондай-ақ оқушылардың өзін-өзі бағалау анкеталары мен рефлексивті эсселер жазылды.

Нәтижелер

Сандық көрсеткіштер. Зерттеу басталғанға дейін фокус тобындағы 15 оқушының орташа үлгерімі 3,2 балл құрады, ал зерттеу аяқталғанда бұл көрсеткіш 4,1 баллға жетті. Бұл 28%-ға жақсаруды көрсетеді. Сабақты босатып кету жағдайлары 65%-ға азайды (айына орташа 45 жағдайдан 16 жағдайға дейін). Мұғалімдер тарапынан дисциплиналық ескертулер 70%-ға төмендеді.

Спорттық жетістіктер тұрғысынан 15 оқушының 12-і (80%) мектеп ішілік, қалалық және желілік деңгейдегі спорттық жарыстарға белсенді қатысушыға айналды. Олардың арасында 5 оқушы жеке жарыстарда жүлделі орындарға ие болды, ал 3 команда топтық сайыстарда жүлделі орындарды иеленді.

Сапалық өзгерістер. Оқушылардың мінез-құлқында айтарлықтай оң өзгерістер байқалды. Педагог ұйымдастырушылары мен пән мұғалімдерінің пікірі бойынша, оқушылар неғұрлым жауапкершілік сезімімен қарай бастады, сабақтарға белсенді қатысу көрсетті және үй тапсырмаларын ұқыпты орындай бастады.

Командалық рух пен жолдастық сезімі айтарлықтай дамыды. Оқушылар бір-бірін қолдай бастады, бірлескен мақсаттарға жету үшін ынтымақтастық көрсетті. Сыныптағы психологиялық атмосфера жақсарып, қақтығыстар мен дау-дамайлар азайды.

Ынталылық пен мотивация деңгейінің артуы ең маңызды жетістіктердің бірі болды. Оқушылар спорттық жетістіктер арқылы өздеріне деген сенімділіктерін арттырды, бұл академиялық салаға да оң әсерін тигізді. Олар қиындықтарға төтеп беру дағдыларын дамытты және мақсатқа жету үшін еңбек етуге дайын болды.

Ата-аналардың қатысуы. Ата-аналардың мектеп өміріне қатысуы 85%-ға артты. Олар спорттық іс-шараларға белсенді қатысушы болып, балаларының жетістіктерін қолдады. Отбасылық қатынастар жақсарып, ата-аналар мен балалар арасындағы түсіністік артты.

Талқылау

Жобаның сәтті болуының негізгі себептері бірнеше факторға байланысты болды. Ең алдымен, спорттық қызмет оқушыларға өздерінің мықты жақтарын ашып көрсетуге мүмкіндік берді. Көптеген оқушылар академиялық пәндерде қиындықтар көрсе де, спортта табиғи дарындылықтары мен мүмкіндіктері ашылды. Бұл олардың өзін-өзі бағалауын жақсартып, жалпы мотивацияны арттырды.

Екінші маңызды фактор - ересектердің кешенді қолдауы болды. Мұғалімдер, ата-аналар және мектеп әкімшілігі бірлескен күш-жігер жұмсады, бұл оқушыларға тұрақтылық пен сенімділік сезімін берді. Олар өздерін мектеп қауымдастығының маңызды мүшелері ретінде сезінді.

Командалық сезім дамыту да өте тиімді болды. Спорт арқылы оқушылар бірлескен мақсаттарға жету, бір-бірін қолдау және жауапкершілік сезімін дамытты. Бұл дағдылар кейіннен академиялық салаға да таралды.

Келісімшарт жасау тәсілі оқушыларға нақты мақсаттар қойып, олардың орындалуын бақылауға мүмкіндік берді. Спорттық қатысуды академиялық үлгеріммен байланыстыру оқушылардың ішкі мотивациясын арттырды.

Кездескен қиындықтар да болды. Кейбір оқушылар үшін академиялық үлгерімді жақсарту процесі баяу жүрді, өйткені олардың базалық білім деңгейі төмен болды. Осындай жағдайларда қосымша дәстүрлі педагогикалық әдістер қолданылды.

Ата-аналардың кейбіреулері бастапқыда жобаға күдікпен қарады, спорттық қызметтің академиялық нәтижелерге кері әсер етуінен қорықты. Алайда, алғашқы оң нәтижелер көрінгеннен кейін олардың көзқарасы өзгерді.

Уақыт пен ресурс басқаруы да белгілі қиындықтар туғызды. Спорттық дайындық пен академиялық жұмыстарды теңестіру үшін мұғалімдер мен оқушыларға қосымша ұйымдастырушылық дағдылар қажет болды.

Қорытынды және ұсыныстар

Қорытынды. Жүргізілген Action Research зерттеуі спорттық қызметке белсенді қатысудың оқушылардың тәртібін түзету және академиялық үлгерімін көтерудің өте тиімді әдісі екенін дәлелдеді. 15 оқушыдан тұратын фокус тобының нәтижелері спорт арқылы тәрбиелеудің кешенді тиімділігін көрсетті.

Спорттық қызмет оқушыларға өздерінің мықты жақтарын ашуға, өзін-өзі бағалауын жақсартуға және жалпы мотивацияны арттыруға мүмкіндік берді. Командалық жұмыс дағдылары дамып, әлеуметтік қарым-қатынас жақсарды. Ең маңыздысы, спорттық жетістіктер академиялық салаға да оң әсерін тигізіп, оқушылардың жалпы дамуына ықпал етті.

Басқа мектептерге қолдану мүмкіндіктері. Бұл әдістеме кез келген жалпы білім беретін мектепте сәтті қолданылуы мүмкін. Ол үшін келесі шарттарды орындау қажет: білікті дене шынықтыру мұғалімдерінің болуы, мектеп әкімшілігінің қолдауы, ата-аналармен тығыз серіктестік орнату, спорттық инфрақұрылымның жеткілікті деңгейі.

Әдістемені енгізу кезінде әрбір мектептің ерекшеліктерін ескеру маңызды: оқушыларның жас ерекшеліктері, мәдени контекст, қолжетімді ресурстар және қауымдастықтың қажеттіліктері. Сондай-ақ пәнаралық ынтымақтастықты қамтамасыз ету және барлық педагогикалық процестерді үйлестіру қажет.

Келешектегі қадамдар. Жобаны одан әрі дамыту үшін келесі бағыттар ұсынылады: қыздар арасында да ұқсас зерттеу жүргізу, әртүрлі спорт түрлерінің әсерін салыстыру, ұзақ мерзімді әсерді бақылау (бір жылдан астам), басқа сыныптарға кеңейту.

Сондай-ақ спорттық қызметті басқа қосымша белсенділіктермен (өнер, ғылыми жұмыс, волонтерлік) біріктіру мүмкіндіктерін зерттеу қызықты болар еді. Технологияларды пайдалана отырып, оқушылардың прогресін бақылаудың жаңа тәсілдерін әзірлеу де перспективалы бағыт болып табылады.

Қорыта айтқанда, спорт арқылы тәрбиелеу дәстүрлі педагогиканың тиімді толықтырушысы болып, оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Бұл тәсіл Қазақстанның білім беру жүйесінде кеңінен қолданысқа енгізілуге лайық.

Әдебиеттер

1. *Жакин С.М.* Спорт арқылы тәрбиелеудің педагогикалық негіздері / С.М. Назарбаева // Қазақстан педагогикасы журналы. – 2023. – №4. – 45-52 б.
2. *Mills, G.E.* Action Research: A Guide for the Teacher Researcher / G.E. Mills. – 6th Edition. – Boston: Pearson, 2018. – 368 p.
3. *Койшыбекова А.К.* Мектеп жасындағы балалардың әлеуметтену процесінде спорттың рөлі / А.К. Койшыбекова, Б.Ж. Абдиев // ҚазҰПУ Хабаршысы. – 2024. – №1. – 78-85 б.